

Методологічні проблеми нормативного юридичного прогнозування

Ефективне управління суспільством та адекватне правове регулювання суспільних відносин потребує визначення не тільки перспектив і тенденцій розвитку державно-правової дійсності, але й стратегічних шляхів найімовірнішого досягнення цілей суспільства в державно-правовій сфері, що реалізується через систему нормативного юридичного прогнозування. Ідея нормативного прогнозування вперше в науковій літературі з'явилася ще в 20-х рр. ХХ ст. Проте далі декларацій і побажань справа не пішла. І лише в 60-х рр. ХХ ст. розпочалось теоретичне оформлення нормативного підходу в прогностичних дослідженнях, який так і, в порівнянні з перспективним підходом, не одержав значного розвитку. В юридичній літературі про нормативне прогнозування згадували вкрай рідко, та й то лише в зв'язку з плануванням законопроектних робіт. Все вищесказане *актуалізує* необхідність розробки стратегії та методологічного інструментарію нормативного юридичного прогнозування.

Не зважаючи на це, нормативний підхід в юридичному прогнозуванні так і не одержав належного теоретичного обґрунтування, що й підводить до думки про необхідність детальної розробки методології та методики нормативного юридичного прогнозування.

Основною метою даної статті є визначення загальної схеми нормативного юридичного прогнозування, для *досягнення якої* будуть проаналізовані деякі проблемні питання нормативного підходу в юридичному прогнозуванні, а також послідовність застосування окремих методологічних прийомів під час проведення нормативного юридичного прогнозування.

Нормативне юридичне прогнозування покликане відшукати можливі й необхідні шляхи і засоби, які з найбільшою імовірністю створять можливість

досягнення цілей суспільства в державно-правовій площині. Тобто в основі нормативного прогнозування лежить більш складна ідея, ніж при перспективному, адже якщо при перспективному прогнозуванні досить лише провести екстраполяцію в майбутнє тенденцій розвитку досліджуваного об'єкта, то від нормативного прогнозування вимагається здійснити вибір найкращого варіанту розвитку подій за наперед заданими критеріями. При цьому нормативний прогноз будується на базі інформації про загальні тенденції розвитку досліджуваного об'єкта, яка одержується з перспективного прогнозу. А це означає, що перспективний та нормативний прогнози тісно пов'язані між собою і на тому етапі, на якому закінчується генерація першого, розпочинається синтез другого. Важливо також, щоб взаємодія перспективного і нормативного підходів у прогнозуванні відчувалась на кожному етапі прогностичного дослідження, адже “яка б досконала методика не застосовувалась при розробці нормативних прогнозів, побудові на їх основі “дерева цілей”, ступінь їх оптимальності в кінцевому рахунку залежить від повноти і глибини пізнання об'єктивних тенденцій, врахування реальних можливостей, вимог законів суспільного розвитку”¹. А це означає, що якість нормативного прогнозу особливо залежить від ефективності, надійності та достовірності перспективного прогнозу.

Стратегія розробки нормативних юридичних прогнозів базується на ідеї оптимізації, вибору найбільш доцільних, конструктивних та рентабельних шляхів, способів і засобів, які у визначені (бажано найбільш короткі) строки з найбільшою імовірністю дозволять досягти певних цілей стосовно досліджуваного об'єкта державно-правової дійсності, а саме – вирішення виявлених в процесі перспективного юридичного прогнозування назриваючих проблем. Отже, нормативне юридичне прогнозування тісно пов'язане з цілепокладанням ще до моменту переходу прогностичної інформації в сферу планування, проектування, програмування та управління загалом. Адже саме система цілей, сформована в процесі цілепокладання, є критерієм при визначенні можливих шляхів, способів та засобів вирішення назриваючих

проблем, в чому й полягає завдання нормативного прогнозування. Причому, формуючи цілі стосовно досліджуваного об'єкта, доцільно, як і під час перспективного прогнозування та проблемного аналізу, зокрема, враховувати характеристики, показники прогнозного фону, створюючи їх систему за значимістю, ступенем впливу на прогнозований об'єкт.

Таким чином, можна спробувати схематично визначити послідовність дій по розробці нормативного юридичного прогнозу. Для цього скористаємось будь-якою уявною, абстрактною ситуацією, наприклад, щодо прогностичного дослідження стану та динаміки правопорушень. Уявімо, що в результаті перспективного прогнозування стану та динаміки правопорушень в певному гіпотетичному регіоні був визначений цілий спектр варіантів перспективного прогнозу досліджуваного явища. Так, наприклад, пряма екстраполяція в майбутнє давала стан правопорушень в регіоні на перспективу найближчих 10 років 1 млн. правопорушень, верхня екстрема складала 1,4 млн. правопорушень, нижня екстрема становила 0,6 млн. правопорушень, а найбільш імовірний стан правопорушень – 1,2 млн. правопорушень. Це, звичайно, умовні дані перспективного прогнозу, приведені для ілюстрації теоретичних положень. Інформація, що міститься в перспективному прогнозі (вказаний спектр варіантів прогнозу), окреслює певні можливості розвитку досліджуваного об'єкта в майбутньому за умови виключення прийняття певних рішень та активної діяльності на їх основі, що здатні змінити хід розвитку прогнозованого об'єкта в напрямку, бажаному для зацікавленого суб'єкта. Проте, як відомо, цінність юридичного прогнозування, як і будь-якого іншого виду соціального прогнозування, полягає в генерації інформації, за допомогою якої можна змінити тенденції розвитку досліджуваного об'єкта в бажаному напрямку (звичайно, до певної межі). Вказана інформація повинна містити рекомендації більш-менш конкретного характеру стосовно можливих шляхів, способів, засобів імовірного вирішення перспективних проблем.

Отже, логіка розробки нормативного прогнозу буде виглядати наступним чином. Спочатку слід визначити, так би мовити, кінцеву, вищу ціль, яку іноді називають ідеалом², що являє собою модель бажаного майбутнього.

В згаданому прикладі це буде бажаний для суспільства показник стану правопорушень в регіоні. Звичайно, при цьому можна абстрагуватись від впливу факторів прогнозного фону, а можна їх врахувати. Проте, в будь-якому випадку кінцева ціль повинна бути обґрунтована. Крім того, при мисленному виключенні дії факторів прогнозного фону дослідник все ж повинен в загальних рисах враховувати реалії розвитку досліджуваного об'єкта в контексті зовнішніх умов. Тому, одразу ж необхідно відкинути варіанти надмірного і надто різкого зниження чи зростання кількості правопорушень. Цілком обґрунтованим буде намагання добитися припинення зростання кількості правопорушень і стабілізації їх кількості на рівні наявних вже 700 тис. правопорушень в рік, що являє собою конкретну кінцеву ціль суспільства в цьому плані.

Але в процесі проведення наукового аналізу з урахуванням даних перспективного прогнозу дослідник, наприклад, приходять до висновку про необхідність певної корекції кінцевої цілі, яка вже полягатиме в стабілізації показника на рівні 800 тис. правопорушень в рік. Далі, аналізуючи дані прогнозного фону, прогнозист констатує, наприклад, що оскільки за питомою вагою впливу фактори, які сприяють зростанню кількості правопорушень в регіоні (постійне зниження життєвого рівня населення регіону, зростання безробіття, низька ефективність роботи правоохоронних та інших державних органів, їх корумпованість тощо), поки що переважають над факторами зниження кількості правопорушень, проте, цілком можливо вжити ряд заходів (сприяння розвитку автентичних і рентабельних напрямків економіки регіону, житлове будівництво, додаткове створення робочих місць, перекриття потоків нелегальної міграції та каналів переміщення контрабандних товарів, наркотиків, зброї, правова освіта населення, покращення роботи правоохоронних та інших державних органів тощо), що призведуть до

зниження динаміки правопорушень. В результаті можна очікувати певного зниження кількості правопорушень і їх стабілізації на рівні хоча б 900 тис. правопорушень. Таким чином одержані ще два показники: 0,8 млн. і 0,9 млн. правопорушень в рік, які в науковій літературі часто називають, відповідно, абсолютним та відносним оптимумами³, що за своєю суттю є нормативними, характеризують ціль і виступають результатом одного з видів прескриптивного передбачування – цілепокладання. Отже, динаміка правопорушень очікується в середньому на рівні зростання на 50 тис. щороку, а бажано знизити цей показник хоча б до 20 тис.

Наступним кроком є власне розробка нормативного прогнозу за результатами цілепокладання. Для цієї мети проводиться моделювання з використанням цілого комплексу методів юридичного прогнозування. Причому, в процесі нормативного прогнозування, як і під час побудови перспективного прогнозу, здійснюється визначення не одного, а цілого спектру шляхів, способів та засобів вирішення назриваючих проблем. Для цього доцільно проаналізувати кожен спосіб, захід чи засіб зокрема, а потім побудувати системну нормативну модель з визначенням співвідношення всіх цих способів, заходів, засобів, шляхів на основі оптимального їх поєднання у відповідних пропорціях. Так, у нашому прикладі прогнозування стану правопорушень слід спочатку визначити реальну можливість, доцільність, рентабельність, обґрунтованість кожного з таких заходів та шляхів вирішення назриваючих проблем як організація та сприяння розвитку широкої мережі суб'єктів підприємництва в автентичних і економічно обґрунтованих напрямках господарювання, налагодження системи житлового будівництва, додаткове створення робочих місць (в тому числі і за рахунок попередніх заходів), покращення матеріального та кадрового забезпечення правоохоронних та інших державних органів, підвищення зарплати державним службовцям, організація належного контролю за діяльністю державних органів, удосконалення системи нормативно-правових актів, що регулюють питання діяльності, повноважень та відповідальності держави перед особою, перекриття

потоків нелегальної міграції, каналів переміщення контрабандних товарів, наркотиків, зброї, правове виховання населення тощо. А потім на основі системного аналізу всіх цих та інших заходів, шляхів і способів необхідно сформулювати оптимальний варіант їх співвідношення. Так, зокрема, в згаданому прикладі слід, в першу чергу, акцентувати увагу на здійсненні оперативних заходів, що можуть дати швидкий та стійкий бажаний ефект (наприклад, заходи стосовно покращення роботи державних органів), а також на способах і шляхах вирішення найбільш вагомих проблем (наприклад, способи покращення соціально-економічних умов життя населення регіону).

Таким чином, результатом нормативного прогнозування є рекомендації органам, що приймають рішення, стосовно визначення системи оптимальних можливих шляхів, способів, заходів, засобів, реалізація яких з найбільшою імовірністю призведе до вирішення перспективних проблем. Вказана інформація допомагає суб'єктам прескриптивного передбачування прийняти обґрунтоване рішення стосовно прогнозованого об'єкта.

Процедура розробки нормативного прогнозу, описана вище, є надто спрощеною, схематичною і носить умовний та ілюстративний характер, адже на практиці доводиться здійснювати комплексний аналіз доволі великої кількості факторів прогнозного фону та генерацію досить масштабної системи шляхів, способів, засобів, заходів вирішення перспективних проблем. Причому, під час юридичного прогнозування проблемний (перспективний) та цільовий (нормативний) аналізи слід проводити в контексті загальнодержавного, а то й глобального рівнів.

Змістом нормативного юридичного прогнозу є інформація про можливі і необхідні шляхи, способи, засоби, які з найбільшою імовірністю призведуть до вирішення назриваючих проблем стосовно того чи іншого об'єкта державно-правової дійсності і, таким чином, досягнення цілей суспільства щодо нього.

З метою підвищення ефективності, надійності, достовірності, обґрунтованості та точності результатів нормативного юридичного прогнозування необхідно певним чином впорядкувати, класифікувати цілі

суспільства в державно-правовій сфері діяльності, створити певну їх систему, оскільки всі вони різні за значенням. Соціальні цілі в літературі з прогностики прийнято інтегрувати в єдину систему ієрархічного характеру з умовною назвою “дерево цілей” (“дерево соціальних цілей”)⁴, а також диференціювати їх за вагомістю: одна чи кілька цілей є кінцевими, потім ідуть численні похідні першого, другого, третього і т.д. порядків. При цьому ієрархічна система цілей будується таким чином, що кожна ціль наступного порядку впливає з цілі попереднього порядку (відповідно, вся система цілей впливає з кінцевої цілі). Під час прогностичного дослідження того чи іншого об’єкта державно-правової дійсності слід системно (комплексно) аналізувати цілі стосовно цього об’єкта в контексті інших соціальних цілей, встановлюючи при цьому зв’язки між ними та їх співвідношення.

Так, в процесі прогнозування стану правової культури населення нашої країни результатом цілепокладання може бути наступна система цілей. Кінцевою в такому випадку буде ціль підвищення рівня правової культури населення, а також подолання правового нігілізму. Ця кінцева профільна (що стосується досліджуваного об’єкта) ціль конкретизується цілями нижчого порядку, якими є ціль підвищення рівня розвитку правосвідомості суспільства (яка, в свою чергу, включає цілі нижчого порядку: формування більш-менш досконалих раціональних компонентів правосвідомості і, зокрема, розвиток юридичної науки, адекватний потребам практики, визначення теоретичних і методологічних засад і принципів юридичної науки, формування цілісної теорії і методології дослідження державно-правових явищ, розробка однозначної, точної, простої юридичної термінології, налагодження та укріплення наукових зв’язків юриспруденції з іншими галузями знань та діяльності тощо, а також цілі формування емоційних та вольових структурних елементів правосвідомості суспільства), удосконалення та гармонізація правової діяльності (яка дезагрегується на цілі нижчих структурних рівнів: удосконалення теоретичної, освітньої і практичної правової діяльності і, зокрема, правотворчої та правореалізаційної діяльності), підвищення рівня розвитку системи правових

актів (правової бази) суспільства. Вказані цілі конкретизуються за допомогою цілей нижчих порядків і становлять систему, так би мовити, профільних цілей (які стосуються об'єкта прогнозування). Крім того, втілення в життя цих цілей тісно пов'язане з так званими фоновими цілями (які стосуються інших об'єктів дійсності, що активно впливають на об'єкт прогнозування), що допоможе у вирішенні перспективних проблем щодо прогнозованого об'єкта (оскільки всі цілі відповідають перспективним проблемам).

На основі визначеної системи цілей формується низка конкретних заходів, які з найбільшою імовірністю призведуть до досягнення цих цілей. Такими заходами у згаданому прикладі можуть бути належна організація правової освіти населення та окремих його категорій (проведення заходів щодо правової освіти в навчальних закладах, на підприємствах, установах, організаціях, в системі державних органів різними способами та методами, введення обов'язкових курсів з правознавства тощо), проведення ефективної правової пропаганди та агітації (створення та функціонування системи поширення знань про державу і право через засоби масової інформації, ознайомлення та аналіз чинного законодавства через засоби масової інформації, проведення ефективної правової агітації населення різними способами, максимізація ефекту вказаних засобів і т.д.), підвищення правової активності населення та стимулювання правового самовиховання кожної людини тощо.

Крім того, для досягнення вказаних цілей необхідно реалізувати цілу низку заходів в політичній, економічній, соціальній, загальнокультурній, демографічній, науково-технічній та інших сферах суспільного буття.

Таким чином, для підвищення ефективності юридичного прогнозування в процесі цілепокладання доцільно сформувати ієрархічну багаторівневу систему профільних та фонових цілей щодо конкретного об'єкта прогнозування. При цьому слід виділити одну (чи кілька) кінцеву профільну ціль, на основі якої ієрархічно будуються наступні рівні (порядки) більш конкретних цілей. Графічно така система цілей зображається у вигляді трикутника⁵ чи піраміди, вершиною яких є кінцева ціль, а в основі – максимально конкретні цілі, що

досягаються в короткі строки і з невеликими витратами ресурсів. Причому, очевидно, що найбільшого ефекту можна досягти при системному аналізі проблем та цілей в державно-правовій сфері шляхом поєднання “дерева проблем” та “дерева цілей” в єдину модель. Останню іноді називають “проблемно-цільовим ромбом”⁶ або “проблемно-цільовим кристалом“, використання якого дозволить більш системно, науково, ефективно та прискорено провести процес юридичного прогнозування.

Загалом, логіку прогностичного дослідження з використанням так званого “проблемно-цільового ромбу” (“проблемно-цільового кристалу”) для ілюстрації схематично можна зобразити на прикладі прогнозування стану законодавства в нашій державі (щоправда, в досить спрощеному варіанті).

В такому випадку в процесі перспективного прогнозування дослідник одержує ієрархічну систему перспективних проблем (“дерево проблем”). При цьому ключовою (корінною) є проблема недосконалості чинного законодавства, яка дезагрегується на проблеми першого порядку (рівня): проблема значного відставання законодавства від реалій суспільного життя, “поглиблення основного протиріччя між двома сторонами (сферами) правової системи – правотворенням і правореалізацією”⁷, деформації правозастосовної діяльності (корупція, послаблення відповідальності та вимогливості, зниження рівня професіоналізму посадових осіб)⁸, падіння престижу права та правовий нігілізм, проблема техніко-юридичної недосконалості нормативно-правових актів тощо. Крім того, при цьому не слід забувати і про комплекс проблем, що постають в процесі зближення законодавства України з європейським правом⁹.

Тоді проблемами нижчого (більш конкретного) порядку (рівня), будуть наприклад, проблеми недосконалості формування структури нормативно-правових актів, недосконалості форми нормативно-правових актів та мовного викладу їх змісту, наявність прогалин та суперечностей в законодавстві, відсутність чіткої правової регламентації питань, пов’язаних з функціонуванням джерел права, і в першу чергу, нормативно-правових актів, проблеми неврегульованості окремих питань суспільного життя, надмірне

дублювання правових норм¹⁰, безсистемний характер законотворчого процесу¹¹, і взагалі, відсутність раціонального порядку підготовки нормативно-правових актів¹², дія застарілих актів, існування істотних суперечностей між чинними актами, неефективність багатьох законів, нестабільність законодавства¹³ і т. д.

На нижчих рівнях цієї системи вказані та інші проблеми все більше розгалужуються в конкретизації, доходючи до найбільш конкретних проблем, що стосуються хоча б якогось одного нормативно-правового акту. Причому всі ці проблеми, як вже було сказано, аналізуються перспективно, тобто виявляють назриваючі проблеми або розглядають вже існуючі проблеми на предмет їх подальшого розвитку.

Крім того, для кожної проблеми бажано визначити весь спектр можливих варіантів її розвитку (нижня екстрема – пряма екстраполяція – найбільш імовірний варіант розвитку – верхня екстрема). Таким чином дослідник – прогнозист одержує одну частину “проблемно-цільового ромбу” (“проблемно-цільового кристалу”) – “дерево проблем” (“піраміду проблем”). При цьому можна цілком погодитись з тим, що прогнозування розвитку законодавства повинне не тільки виявити “спектр можливостей” та імовірність їх перетворення в дійсність, але і вибрати саме ту можливість, реалізація якої виявиться найбільш дієвою з точки зору соціальної ефективності майбутнього правового регулювання суспільних відносин¹⁴.

Далі на основі виявленого при перспективному юридичному прогнозуванні комплексу проблем формується певний конкретний ідеал як найкращий варіант розвитку досліджуваного об’єкта, який, по суті, є кінцевою ціллю і таким чином вершиною в ієрархії цілей. Так, в нашому прикладі такою ціллю-ідеалом (кінцевою ціллю) буде побудова досконалого законодавства, яке б враховувало всі природні права людини, ввібрало б найкращі зразки моралі та права, сприяло б удосконаленню і найбільшому самовираженню людини як найбільшої цінності суспільства. Потім конкретний ідеал (іноді його називають абсолютним оптимумом) уточнюється з огляду на дію зовнішніх по відношенню до об’єкта прогнозування факторів (прогнозного фону). Тобто

вибирається не просто найкращий варіант, а найкращий варіант з реально можливих (іноді його називають відносним оптимумом). В нашому прикладі це буде побудова відносно досконалого (на даний період розвитку суспільства за існуючих умов) законодавства. Причому, враховуючи різні реально можливі варіанти поєднання та співвідношення зовнішніх по відношенню до прогнозованого об'єкта факторів (прогнозного фону), в процесі прогностичного дослідження доцільно визначити цілий спектр відносних оптимумів. Отже, на основі кінцевої (головної) цілі – ідеалу будуються цілі-оптимуми (так звані відносні оптимуми), досягнення яких необхідне і можливе при існуючих умовах для руху до ідеального стану. Наступним кроком дослідження є формування більш конкретних цілей (цілей нижчих порядків), які конкретизують цілі-оптимуми. Так, в згаданому прикладі такими цілями нижчих порядків (рівнів) будуть цілі прийняття нових нормативно-правових актів, які б врегулювали ті види суспільних відносин, стосовно регламентації яких існують прогалини, проведення науково обґрунтованої систематизації нормативно-правових актів, усунення протиріч в законодавстві, покращення термінології та мовного викладу нормативно-правового матеріалу, зняття дублювання окремих положень в кількох нормативно-правових актах, належна структурна організація нормативно-правового матеріалу тощо. Причому, згадані та інші цілі нижчих рівнів є різнопорядковими, тобто підпорядковуються одні одним (їх іноді називають цілями-нормами).

На основі такої ієрархічної системи цілей визначаються завдання, шляхи, способи, засоби, строки оптимального вирішення перспективних проблем і розробляються рекомендації для прийняття конкретних рішень, чим здійснюється перехід до конструктивних способів передбачування, зокрема управління.

Треба сказати, що високий ефект моделей на зразок проблемно-цільового ромбу доведено їх використанням в більшості суспільних наук (зокрема, в соціології, економіці, наукознавстві). Тому цілком правомірним є й припущення можливості досягнення аналогічного ефекту в юридичному

прогнозуванні. Щоправда, при цьому необхідно створити дійсно наукову теорію та методологію юридичного прогнозування, яка б відповідала вимогам суспільного життя, і належним чином впровадити її обґрунтовані рекомендації в практику прогностичного дослідження.

¹ Гендин А. М. Единство поискового и нормативного подходов в социальном прогнозировании. // Проблемы социального прогнозирования: Сборник научных трудов. – Красноярск, 1978. – Вып. 4. – с. 48;

² Див.: Бестужев-Лада И. В. Нормативное социальное прогнозирование: возможные пути реализации целей общества. Опыт систематизации. – М.: Наука, 1987. – с. 34;

³ Див., наприклад: Козюбра Н. И. Юридическая наука и перспективное прогнозирование. // Методологические проблемы юридической науки. – К.: Наукова думка, 1990. – с. 35; Бестужев-Лада И. В. Некоторые вопросы категориального анализа в нормативном социальном прогнозировании. // Проблемы социального прогнозирования: Сборник научных трудов. – Красноярск, 1986. – Вып. 11: Методологические вопросы общественно-исторического предвидения. – с. 28;

⁴ Див., наприклад: Бестужев-Лада И. В. Поисковое социальное прогнозирование: перспективные проблемы общества. Опыт систематизации. – М.: Наука, 1984. – с. 61; Бестужев-Лада И. В. Нормативное социальное прогнозирование: возможные пути реализации целей общества. Опыт систематизации. – М.: Наука, 1987. – с. 53;

⁵ Див.: Бестужев-Лада И. В. Поисковое социальное прогнозирование: перспективные проблемы общества. Опыт систематизации. – М.: Наука, 1984. – с. 61;

⁶ Див., наприклад: Бестужев-Лада И. В. Нормативное социальное прогнозирование: возможные пути реализации целей общества. Опыт систематизации. – М.: Наука, 1987. – с. 59-66;

⁷ Шемшученко Ю., Ющик О. До проблеми формування законодавчої політики в Україні // Право України. – 2005. – № 11. – с. 5;

⁸ Рабінович П. Загальна концепція правової реформи в Україні: до характеристики вихідних засад. // Вісник Академії правових наук. – 1998. – № 1. – с. 19;

⁹ Див. про це, наприклад: Опришко В. Питання трансформації Європейського права в законодавство України // Право України. – 2001. – № 2. – с. 27-30; Ониськів М. Глобалізація і право творення // Право України. – 2002. – № 9. – с. 10-14; Железняк Н. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Право України. – 2004. – № 11. – с. 140-143; Ковальова О. Зближення законодавства Європейського Союзу з правовими системами держав-кандидатів на вступ до ЄС // Право України. – 2003. – № 9. – с. 138-142; Кравчук І. Реформування інституційного механізму адаптації права України до права ЄС // Право України. – 2005. – № 1. – с. 16-20;

¹⁰ Луць Л. Трансформація нормативної частини сучасної правової системи України // Право України. – 2003. – № 3. – с. 120;

¹¹ Колодій А. М. Конституція України як основа правової реформи в нашій державі // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1998. – № 2. – с. 23;

¹² Коростей В. Проблеми правотворчості в Україні // Право України. – 2004. – № 3. – с. 121;

¹³ Копиленко О., Мурашин Г. Деякі методологічні аспекти наукового забезпечення законодавчого процесу // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2-3. – с. 133;

¹⁴ Нагребельний В.П. Прогнозування юридичне // Юридична енциклопедія: В 6 т. – К.: „Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана. – Т.5: П-С. – 2003. – с. 149.

В статті автор намагається дослідити деякі методологічні питання нормативного юридичного прогнозування. При цьому дається визначення нормативного юридичного

прогнозування, коротко аналізуються стратегія розробки нормативних юридичних прогнозів та етапи нормативного юридичного прогнозування. Особливо автором звертається увага на необхідність чіткої побудови ієрархії цілей суспільства в правовій площині.

В статті автор намагається дослідити деякі методологічні питання нормативного юридичного прогнозування. При цьому визначається нормативне юридичне прогнозування, коротко аналізуються стратегія розробки нормативних юридичних прогнозів і етапи нормативного юридичного прогнозування. Особливо автор приділяє увагу необхідності чіткого побудови ієрархії цілей суспільства в правовій площині.

In the article the author tries to investigate some methodological problems of the normative juridical forecasting. Besides, the definition of the normative juridical forecasting is given, strategy of generation of normative juridical forecasts and phases of the normative juridical forecasting are shortly analyzed. Especially the author pays attention to the necessity of the distinct structure of the hierarchy of the society goals in legal area.